

N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

Popularizacija znanosti – na hrvatski način

“**O**ni traže najnižu kvalitetu koja se još može podnijeti”, tuži mi se jedan mladi, no ambiciozan suradnik Hrvatske televizije. Nije to samo impresija. U istinitost njegove tvrdnje može se uvjeriti svatko tko gleda hrvatski televizijski program. Čovjek umre, a novinar ne zna ništa drugo nego otići u arhivu i naći nešto o njemu, a potom sliku popratiti tekstom kako “nas je prerano napustio (Za koga se može reći da je umro prekasno?) jedan od najvećih hrvatskih...” Pa kad je tako, ne može se očekivati ni bolja prezentacija znanosti, kako na televiziji tako i u drugim medijima.

Kada sam se još kao sasvim mlad čovjek počeo baviti popularizacijom znanosti, pišući uglavnom za Školsku knjigu, imao sam uvijek pred očima velike uzore. To su prije svega bili Carl Sagan, Arthur Clarke i Isaac Asimov. Još i danas znadem zaviriti u knjigu (koja bi se sva raspala da je ne drži gumica) Rachel L. Carson *The Sea Around Us*, koja je napisana upravo u hemingvejevskom stilu (čak joj je naslov hemingvejevski), a stotinu godina starim knjigama Bubanovića, Kišpatića, Tućana i Flammariona znadem se vratiti kao starome vinu. “It is a work of science; it is stamped with authority. It is a work of art; it is saturated with the excitement and mystery. It is literature”, ocijenjena je rečena knjiga doktorice Carson. Može li se tako što reći za ono što nam nudi program Hrvatske televizije? (To nije retoričko, nego baš glupo pitanje.)

Najlakše je napraviti emisiju ili bilo što drugo u vezi s popularizacijom znanosti tako da pustite znanstvenika da govori o svome poslu. Pozovete ga u studio, postavite mu nekoliko općenitih pitanja – i evo ti gotove emisije. Ne stoji te ništa osim uobičajenih režijskih troškova i plaća zaposlenih; čak se ne potruditi da daš koju kunu gostu što si ga pozvao u emisiju: to je intervju, a intervju se ne honorira...

Jednom sam takvom pričanju o svome poslu imao prilike uživo nazočiti, ali ne na Hrvatskoj televiziji. Riječ je o predstavljanju eksponata u muzeju u Komiži. Netko se sjetio da pozove nekog barbu, pa da on priča turistima što se sve nalazi u muzeju. Dok je govorio o ostima, mrežama, barkama, cimama, parangalima, potezačama, veslima i jedrima bilo je dobro, no onda je prešao na druge izložke. “Ovo ovdje je grčka amfora iz 14. stoljeća”, reče, a kad ugleda paničan pogled turističkog vodiča koji ga je doveo, brzo se ispravi: “Ovaj, iz 17. stoljeća.” (“Jesam li ti stoput rekao da nikakve godine ne spominješ!”, čuo sam poslije iza leđa.)

Pouka tog slučaja je jasna. Svatko može pričati o svome poslu, no samo do neke granice. Možete otići do pekara, slušati i gledati kako miješa tijesto i peče kruh, no hoće li vam znati reći tko je

pekao prvi kruh, odakle su Rimljani dobivali pšenicu, zašto se alpski kruh peče od raženog brašna i sadržava li i zašto bi kruh trebao sadržavati i nešto alkohola? Na kraju što znači pričati o svome poslu? Jednom je na moj bivši institut došla televizijska ekipa da intervjuiira neku mladu znanstvenicu. “Preko vikenda napunim baterije, a onda u ponedjeljak dođem na posao. Obučem kutu i uđem u laboratorij...”, počeo ona svoju priču. Nedugo zatim vidim nekoga iz ekipe kako izlazi: “Boga mu Božjeg! Što će sve biti do petka...”

Istini za volju više sam volio slušati ono što nam je, slučajno okupljenim susjedima, pričao jedan stari željezničar – kako su poslije rata jako teško radili (jer nije bilo željezničara, a vlakovi su morali voziti), imali još jače plaće, a pili najjače. Medicinski je fenomen da je uspio s dva ložača (“ja sam tek tu i tamo nešto srknuo”) od Šibenika do Zagreba popiti 24 litre vina, koje su u Šibeniku kupili da ga kući donesu. (Parna lokomotiva troši po kilometru dva kilograma ugljena, tri litre vode i sto mililitara vina.)

Slušanje takvih priča može biti zabavno, ali kad se zabava sveudilj ponavlja onda se premetne u dosadu. Možda u prvi čas gledatelja može zadiviti kako je znanstvenik taj-i-taj objavio članak u “jednom od najboljih svjetskih časopisa” utirući put prema panaceji i eliksiru mladosti, no služi li populariziranje znanosti tome – to je pravo pitanje – da naši vrli kolege pokazuju svoje perje?

Naravno, ne. Koga na kraju briga koliko je netko objavio znanstvenih radova i koliko su puta oni citirani. Ono što obične ljude zanima je praktična korist istraživanja. Drugo, ne manje važno, je razvijati znanstveni, racionalni i kritički pogled na svijet. Tako što je međutim moguće samo onda ako se ono čime se znanstvenik bavi sagleda u širem svijetlu, ako se problemu pristupi sa svih strana: znanstvene, povijesne, ekonomske, političke, kulturološke, estetske... Možemo koliko hoćemo govoriti o rezultatima u istraživanju raka, ali ono što čitatelja zanima je prije svega kakva je rak bolest, kako ga se može liječiti i spriječiti. Zaludno je govoriti o novim tehnologijama ako ne ukažemo na nedostatke starih. Kad dolazi u priliku da govori o svome radu, znanstvenik ubrzo upada u zamku da priča o tehničkim detaljima koji gledatelja ne zanimaju, koji ga dekoncentriraju i skreću pozornost od pitanja na koja bi odgovor htio čuti.

I što na kraju reći? Sve zlo dolazi od lijenosti. Ako nam nije stalo do kvalitete nego samo do toga da što lakše obavimo svoj posao, onda ćemo imati i takve emisije. Tu i tamo će se naći netko koji će htjeti napraviti nešto više, nešto bolje, no taj će naići na gluhe uši. Neće ga razumjeti niti htjeti razumjeti.

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr